

Ks. Andrzej Dziega

JURYSDYKCJA KUMULATYWNA W ORDYNARIATACH WOJSKOWYCH WEDŁUG "SPIRITUALI MILITUM CURAE"

Konstytucja Apostolska "Spirituali Militum Curae", promulgowana przez Ojca Świętego Jana Pawła II dnia 21 kwietnia 1986 roku¹, zawiera nowe ustalenia prawne stanowiące obecnie podstawę dla organizowania i prowadzenia duszpasterstwa wojskowego. Głównym celem Konstytucji jest takie uporządkowanie problemów prawnych związanych z tą specjalistyczną aktywnością duszpasterską Kościoła, by wszelkie niejasne sytuacje, które mogą zaistnieć w poszczególnych krajach, były jednoznacznie rozstrzygane z korzyścią tak dla duszpasterstwa wojskowego jak i dla całego Kościoła.

Zgodnie z punktem I §1 SMC ordynariaty polowe są w sensie prawnym upodobnione (*assimilantur*) do diecezji. Od strony prawnej każdy ordynariat polowy jest więc diecezją, chociaż od strony teologicznej różni się od niej w sposób istotny. Nas jednak interesuje tu wyłącznie strona prawna. Jedną z kwestii diskutowanych przez kanonistów tak w literaturze światowej² jak i w polskiej³ w związku z Konstytucją jest pojęcie jurysdykcji kumulatywnej, czyli wykonywanej jednocześnie przez ordynariusza wojskowego i przez miejscowego biskupa diecezjalnego a w konsekwencji także przez proboszcza wojskowego i proboszcza miejscowego na tym samym terenie.

¹ AAS 78(1986)s.481-486. Dalej: SMC

² Zob. m.in.: J. I. Arriete, *El Ordinariato castrense*, *Ius Canonicum* 26(1986) s. 731-748; G. Ghirlanda, *De differentia praelaturam personalem inter et ordinariatum militare seu castrensem*, *Periodica* 76(1987) s. 219-251; D. Tourneau, *La nouvelle organisation de l'Ordinariat aux Armees*, *Studia Canonica* 21(1987) s.37-66; A. Viane, *Los ordinariatos militares en el context del decreto "Presbyterorum Ordinis"* n. 10, *Ius Canonicum* 28(1988) s. 721-749.

³ Zob.np.: W. Góralski, *Struktura prawna duszpasterstwa wojskowego w świetle Konstytucji Apostolskiej "Spirituali Militum Curae"* z 21.IV.1986 r., *Prawo Kanoniczne* 32(1989) s. 149-155; H. Burzyński, *Struktura duszpasterstwa wojskowego w kościelnym prawie powszechnym*, Warszawa 1991 (mps); J. Krukowski, *Warunki ważnej asystencji ordynariusza i kapelana wojskowego przy zawieraniu małżeństwa*, *Biuletyn SKP* 3(1992) s. 33-39.

Pojęcie jurysdykcji jest związane z wykonywaniem władzy rządzenia w Kościele, czyli specyficznej relacji pomiędzy sprawującym władzę a powierzonymi mu wiernymi. Kodeks prawa kanonicznego Kościoła łacińskiego wskazuje dwa kryteria, w oparciu o które powstają te relacje i jurysdykcja jest wykonywana. Jest to kryterium terytorialne i kryterium personalne. Najogólniej mówiąc, według kryterium personalnego przełożony posiada jurysdykcję w odniesieniu do wszystkich wiernych, spełniających jakiś, prawem wskazany warunek, np. należących do określonego obrządku, narodu czy grupy społecznej, niezależnie od terenu, na którym się znajdują. Zgodnie zaś z kryterium terytorialnym przełożony posiada jurysdykcję w odniesieniu do wszystkich wiernych, którzy w sposób określony prawem (najczęściej poprzez zamieszkanie), związani są z terenem powierzonym temu przełożonemu. Można więc powiedzieć, że jurysdykcja terytorialna jest jurysdykcją pośrednią, gdyż wierny wchodzi w relację do przełożonego pośrednio, poprzez swój związek z terenem, który jest temuż przełożonemu powierzony. Jeżeli ten związek z terenem jest stały (np. zamieszkanie według kan. 102), staje się wówczas podstawą do zaistnienia jurysdykcji personalnej (por. kan. 91), trwającej także poza wyznaczonym terytorium. Jeżeli zaś związek ten jest przejściowy (przebywanie na terenie), jurysdykcja ta zanika na granicy wyznaczonego terytorium.

Oba wymienione kryteria są w konsekwencji personalne, gdyż służą do możliwie jednoznacznego określenia grupy wiernych powierzonych duszpasterskiej trosce przełożonego kościelnego. Są też jednocześnie terytorialne, gdyż także poszczególni duszpasterze personalni mają przez swoich przełożonych określone terytorium, na którym wykonują swoją personalną jurysdykcję. Należy jednocześnie podkreślić, że powierzenie wiernego jurysdykcji jednego przełożonego (np. przy zmianie miejsca stałego zamieszkania) z natury rzeczy automatycznie wyjmuje tegoż wiernego spod jurysdykcji innego przełożonego, płynącej z tego samego tytułu. Nie narusza jednak jurysdykcji innego przełożonego płynącej z innego tytułu np. z zamieszkania tymczasowego. Takie jednocześnie istniejące i sprawowane w oparciu o różne tytuły jurysdykcje są jednak z natury rzeczy różne od siebie i nie są określane jako kumulatywne. Kompetencje jurysdykcyjne poszczególnych przełożonych kościelnych najostreż są definiowane w odniesieniu do asystowania przy zawieraniu małżeństw. Kodeksowe rozumienie jurysdykcji terytorialnej należałoby tu określić jako jurysdykcję terytorialną absolutną, czyli wykonywaną względem wszystkich katolików obrządku łacińskiego, znajdujących się na powierzonym terenie (kan. 1109). Ma ona zdecydowaną "przewagę" nad jurysdykcją personalną, wykonywaną wyłącznie w odniesieniu do określonej grupy wiernych (kan. 1110).

Podstawą w określeniu rodzaju jurysdykcji jest więc sposób powierzenia kościelnej władzy rządzenia. Jeżeli przełożonemu kościelnemu powierzona jest

wyłącznie określona grupa wiernych — jest to jurysdykcja personalna, jeżeli za powierzone jest terytorium, należy jego jurysdykcję określić jako terytorialną. W odniesieniu do ordynariatów wojskowych podstawowym prawem pozwalającym stwierdzić rodzaj jurysdykcji jest wspomniana Konstytucja Apostolska "Spirituali Militum Curae". Statut nadawany ordynariatowi przez Stolicę Apostolską, z natury rzeczy nie zmienia w niczym postanowień Konstytucji, lecz tylko bardziej szczegółowo określa jej przepisy w odniesieniu do potrzeb danego kraju. Ewentualne zmiany mogą być spowodowane jedynie potrzebą zachowania umów zawartych między Stolicą Apostolską a danym państwem (SMC I.1).

Jurysdykcję ordynariusza wojskowego określa punkt IV oraz punkt V SMC, które muszą być łącznie rozpatrywane. Zgodnie z punktem IV.1, jurysdykcja ta jest personalna w odniesieniu do 4 wiernych powierzonych bezpośrednio ordynariuszowi wojskowemu⁴. Nie jest więc ograniczona żadnym terytorium i może być wykonywana w każdym miejscu, także poza granicami kraju, jako władza zwyczajna (SMC IV.2). Wierni ci nie są jednak wyłączeni spod jurysdykcji terytorialnej miejscowego biskupa diecezjalnego i proboszcza, wskutek czego ci przełożeni mogą swoją jurysdykcję wykonywać zawsze, gdy wierny się o to do nich zwróci. Konstytucja określa tę jednoczesną i jednakową relację wiernego do dwu przełożonych kościelnych mianem jurysdykcji kumulatywnej.

Najciekawszy jest jednak w interpretacji przepisów "Spirituali Militum Curae" punkt V, w którym Prawodawca powierza obszary i miejsca przeznaczone dla żołnierzy najpierw i przede wszystkim jurysdykcji ordynariusza wojskowego, na drugim zaś miejscu jurysdykcji biskupa diecezjalnego, co oznacza, że kiedy nie ma ordynariusza wojskowego lub kapelanów wojskowych, wówczas zarówno biskup diecezjalny jak i proboszcz działają na mocy własnych uprawnień⁵. Konstytucja jednoznacznie powierza więc jurysdykcji ordynariusza wojskowego określony teren: obszary i miejsca przeznaczone dla żołnierzy. Wchodzą tu zarówno wszystkie tereny i budynki będące własnością wojska, jak też używane przez wojsko w sposób stały. Należą tu więc także wszystkie kościoły garnizonowe oraz inne kościoły używane "na stałe", czyli w oparciu o umowę lub porozumienie między zainteresowanymi ordynariuszami, dla celów duszpasterstwa wojskowego. Należą tu także mieszkania nie tylko żołnierzy zawodowych lecz i innych osób pracujących

⁴ Grupa ta jest dokładnie określona w punkcie X SMC. Statut ordynariatu może tu wprowadzać pewne zmiany, dokładniej precyzując tę grupę.

⁵ "Stationes vero et loca militibus reservata primo et principaliter subsunt iurisdictioni Ordinarii militaris; secundario autem iurisdictioni Episcopi dioecesanani, quoties scilicet Ordinarius militaris eiusve cappellani desint: quo in casu tum Episcopus dioecesanus tum parochus iure proprio agunt". SMC p. V.

na stałe w wojsku. W konsekwencji jurysdykcja ordynariusza wojskowego jawi się także jako terytorialna, wykonywana w jasno określonych granicach (miejscach), które jednocześnie jednak nie są przez Prawodawcę wyłączone spod takiej samej jurysdykcji miejscowych biskupów diecezjalnych. Jest to drugi aspekt jurysdykcji kumulatywnej. Podkreślić należy, że "Spirituali Militum Curae" jest bardzo konsekwentna w określeniu władzy ordynariusza wojskowego. Punkt dziesiąty bowiem, stwierdzający wierni podlegają jego jurysdykcji personalnej, wskazuje na wszystkich mających jakiś stały związek z obszarami i miejscami przeznaczonymi dla żołnierzy. Dotyczy to z natury rzeczy żołnierzy (niezależnie, czy jest to żołnierz służby zasadniczej, oficer zawodowy lub emerytowany) oraz osób cywilnych pracujących dla wojska na stałe. Wchodzą do tej grupy także ich rodziny i krewni a nawet służba, czyli osoby nie związane wprost z wojskiem, o ile zamieszkują oni w mieszkaniu osoby związanej na stałe z wojskiem (kryterium jednoznacznie terytorialne). Wchodzą tu także uczniowie szkół wojskowych, a nawet personel i chorzy przebywający w szpitalach wojskowych (także kryterium terytorialne). Mieszczą się w tej grupie także ci, którzy pełnią jakieś stałe funkcje na polecenie lub za zgodą ordynariusza wojskowego. Względem tych wszystkich ordynariusz wojskowy posiada jurysdykcję personalną i może ją wykonywać na każdym terenie, także poza wskazanymi miejscami. Dlatego jurysdykcja ta jest określona jako personalna. Jednocześnie jednak Konstytucja udziela ogólnie jurysdykcji ordynariuszowi wojskowemu na tereny i miejsca przeznaczone dla żołnierzy. Nie ma tu żadnych ograniczeń personalnych, dlatego należy rozumieć, że na tych terenach pełni on swoją jurysdykcję jako terytorialną, zgodnie z powszechnym prawem kanonicznym. Przykład chorych przebywających w szpitalach wojskowych jest tu klasyczny. Więcej. Jurysdykcja ordynariusza wojskowego jest na tych obszarach "pierwsza", co oznacza, że miejscowy biskup diecezjalny i proboszcz tylko wtedy może na tych terenach wykonywać swoją władzę, gdy nieobecny jest ordynariusz wojskowy lub proboszcz wojskowy. Należy więc stwierdzić, że jurysdykcja ordynariusza wojskowego, zgodnie z Konstytucją "Spirituali Militum Curae" jest personalna w odniesieniu do określonej statutem ordynariatu grupy wiernych, a jednocześnie jest terytorialna na obszarach i miejscach przeznaczonych dla żołnierzy. Oba rodzaje jurysdykcji są jednak kumulatywne, czyli nie znoszą jurysdykcji miejscowych biskupów diecezjalnych. Jest to wprawdzie pewne novum względem ustaleń kodeksowych, ale "Spirituali Militum Curae" jako późniejszy dokument a nadto całościowo porządkujący stronę prawną duszpasterstwa wojskowego, może wprowadzać nowe instytucje prawne. Jurysdykcja kumulatywna ordynariuszy wojskowych i biskupów diecezjalnych jest takim przykładem.